

Problem wartości i jakości życia w sporach bioetycznych

Danuta Ślęczek-Czakon

**Problem wartości i jakości życia
w sporach bioetycznych**

NR 2210

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego Katowice 2004

Redaktor serii: Filozofia
Józef Bańska

Recenzenci
Jerzy Kopania, Włodzimierz Tyburski

Spis rzeczy

Wstęp	9
Rozdział I	
Bioetyka – przedmiot, warunki powstania, stanowiska, praktyczne znaczenie	13
Przedmiot badań	14
Warunki powstania	16
Zapłodnienie <i>in vitro</i>	16
Problem granic eksperymentu naukowego i terapeutycznego	18
Zabójstwo czy przyzwolenie na śmierć?	20
Stanowiska w bioetyce	22
Etyka tradycyjna a bioetyka	26
Znaczenie bioetyki w rozwiązywaniu współczesnych problemów moralnych	27
Rozdział II	
Wartość życia	33
Co to jest życie?	33
Życie jako wartość	36
Wartość życia ludzkiego	37
Wartość życia zwierząt, roślin, wartość przyrody	46
Stanowisko antropocentryczne.	46
Prawa i interesy zwierząt	48
Zwierzęta i ludzie jako istoty sobie równe	49

Utylitarystyczna zasada wymienności	51
Koncepcja czci dla życia	51
Ekologia głęboka	53
Wnioski	56
Rozdział III	
Od kiedy istnieje człowiek? Spór o istotę człowieczeństwa	59
Kryterium genetyczne	60
Kryteria rozwojowe	62
Kryterium neurologiczne	63
Kryterium animacji	65
Kryterium zdolności do samoistnego istnienia	67
Kryterium urodzin	69
Kryteria pragmatyczne	71
Filozoficzne ujęcia istoty człowieczeństwa	72
Uwagi o kryteriach człowieczeństwa	74
Rozdział IV	
Aborcja	78
Prawne sposoby ochrony płodu ludzkiego	79
Zasada potencjalności	85
Krytyka zasady potencjalności	90
Stanowiska wobec przerwania ciąży	94
Stanowisko absolutystyczne	94
Stanowisko umiarkowane	95
Stanowisko liberalne	97
Konfrontacja postaw. W poszukiwaniu kompromisu	98
Moralna ocena przerwania ciąży	100
Rozdział V	
Prokreacja medycznie wspomagana	103
Geneza	103
Stan obecny	105
Perspektywy	106
Możliwość zapłodnienia <i>post mortem</i>	107
Eugenika	108
Ektogeneza	111
Zapłodnienie gamety żeńskiej gametą żeńską	115
Autoprokreacja kobieca	116

Transfer gamet i zarodków	116
Ciąża u mężczyzn	117
Zarodek człowieka w macicy zwierzęcia	117
Argumenty w sporze o prokreację medycznie wspomaganą	118
Prawo do posiadania potomstwa	119
Czy bezpłodność jest chorobą?	121
Kto jest człowiekiem – kryteria człowieczeństwa	122
Zagrożenie małżeństwa i rodziny	123
Wbrew naturze	124
Inne zarzuty pod adresem IVF	127
Wnioski	130
Rozdział VI	
Konsekwencje rewolucji terapeutycznej i biologicznej	132
Badania nad lekami	132
Problem zdrowych ochotników	133
Badania porównawcze	135
Problem świadomej zgody (<i>informed consent</i>)	136
Autonomia w medycynie – dylematy, ograniczenia	138
Transplantacje	142
Z historii transplantacji	143
Przeszczepy z ciał zmarłych	145
Przeszczepy z ciał żywych	149
Transplantacje a prawo	153
Inżynieria genetyczna	155
Podstawowe pojęcia	155
Zastosowania	159
Etyczne aspekty poznania ludzkiego genomu	160
Klonowanie człowieka	164
O pojęciu klonowania	165
Klonowanie roślin i zwierząt	167
Klonowanie człowieka	167
Realne zagrożenia, złudne obietnice	169
Wnioski	172
Rozdział VII	
Śmierć w kulturze i medycynie	176
Postawy wobec śmierci	177
Terapia daremna, uporczywa, użyteczna	182
Niepodjęcie i wycofanie leczenia	184

Środki nadzwyczajne i zwyczajne	186
Żywienie a środki medyczne	188
Skutki zamierzone a skutki przewidywane	190
Środki obowiązkowe i nieobowiązkowe.	191
Prawo do śmierci	192
Eutanazja	199
Formy eutanazji	202
Przykłady eutanazji	204
Moralne i prawne oceny eutanazji	208
Argumenty w sporze o dopuszczalność eutanazji	211
Perspektywy	213
Wnioski	215
 Rozdział VIII	
Życie ludzkie w kontekstach moralnych – etyka wartości życia a etyka jakości życia	217
Etyka świętości życia	219
Etyka jakości życia	222
Jakość życia w medycynie	230
Wnioski	233
Zakończenie	237
Bibliografia	242
Indeks nazwisk	251
Summary	257
Zusammenfassung	259

Wstęp

Bioetyka, dyscyplina powstała w latach siedemdziesiątych XX wieku, od lat osiemdziesiątych obecna jest również w polskim życiu intelektualnym. Od kilku lat można zauważać wręcz lawinowy wzrost publikacji z tego zakresu, coraz więcej przedstawicieli różnych specjalności podejmuje problemy zaliczane do przedmiotu zainteresowań bioetyki¹. Powodem jest nie tyle moda czy naśladowictwo, ile potrzeba namysłu nad życiem i śmiercią w warunkach współczesnej cywilizacji technicznej, a także konieczność przyjęcia zasad etycznych pozwalających na podejmowanie decyzji w sytuacjach granicznych oraz dylematycznych. Wprawdzie ton dyskusjom nadają bioetycy z Zachodu i USA, ale nie tylko oni mają coś istotnego do powiedzenia.

Rozległość przedmiotu bioetyki, jej interdyscyplinarność i zadania, jakie ma spełniać, powodują, że jest ona nie tylko etyką normatywną, a jej znaczenie praktyczne nie pozwala widzieć w niej jeszcze jednej dyscypliny akademickiej, w której trwa spór o prawdę dla niej samej. Spory i konflikty światopoglądowe nie są typowe dla czasów współczesnych, ale współczesnie najjaskrawiej dają o sobie znać na terenie bioetyki. Dzieje się tak z kilku powodów. Po pierwsze, mamy tu często do czynienia z sytuacjami dylematycznymi i konfliktowymi – wybór określonego działania lub jego zaniechanie wiąże się z przeciwnymi racjami moralnymi (kompromis jest niemożliwy). Musimy opowiedzieć się po jednej lub drugiej stronie. Po drugie, problemami, którymi zajmuje się bioetyka, dotyczą najbardziej intymnych sfer życia ludzkiego, a podejmowane decyzje mają wpływ na zakres wolności i bezpieczeństwa ludzi. Nie są to tylko rozważania akademickie, które jeśli nawet nie przyniosą nikomu pozytku, to specjalnie nie zaszkodzą.

¹ J. Jarosław: *Stan bioetyki w Polsce*. W: *Ekofilozofia i bioetyka. Materiały VI Polskiego Zjazdu Filozoficznego w Toruniu*. Red. W. Tyburski. Toruń 1996.

– sposób rozstrzygania poszczególnych kwestii oraz podjęte decyzje mają niejednokrotnie wpływ na losy wielu ludzi, i to niezależnie od tego, czy oni sami o tym wiedzą, a także czy sobie tego życzą. Po trzecie, dyskusje i spory bioetyczne sięgają do problemu relacji między postępem cywilizacyjnym a moralnością. Jak dotąd postęp nauki i techniki wyprzedzał istniejące unormowania prawne oraz naruszał normy moralne. Jednak dawniej rozbieżność między praktyką a zasadami moralnymi nie miała tak daleko idących konsekwencji, jak to można zaobserwować współcześnie. Niekontrolowane etycznie zastosowanie możliwości technicznych rodzi, szczególnie w medycynie, nowe problemy, których kiedyś nie było, a które musimy rozstrzygnąć.

Praca poświęcona jest prezentacji oraz analizie specyfiki sporów bioetycznych, ze szczególnym uwzględnieniem problemu wartości i jakości życia. Nie jest to jedyna możliwa perspektywa badawcza: spory bioetyczne można rozpatrywać na wiele różnych sposobów, np. biorąc pod uwagę prawa człowieka, problem autonomii jednostki, zasady etyki medycznej, porównanie tradycji z nowoczesnością (a nawet ponowoczesnością). Wybrałem problem wartości i jakości życia, bo pojawia się on w bioetyce bardzo często, jednak założenia dotyczące wartości oraz jakości życia nie zawsze są w niej precyzyjnie wyartykułowane i uzasadniane. Niektóre odgrywają rolę aksjomatyycznych założeń służących do uzasadniania reguł i zasad etycznych. Moim celem jest ukazanie, przez analizę najważniejszych sporów, relacji między pojmonaniem wartości i jakości życia oraz wskazanie, na ile poglądy te są podstawą rozstrzygnięć bioetycznych. Przy okazji pojawią się i inne interesujące zagadnienia, którym poświęć więcej uwagi (np. problem autonomii). Każdy rozdział zawiera podsumowanie, w którym przedstawiam najważniejsze wnioski i swoje stanowisko.

Prezentowana praca, mam nadzieję, obrazuje stan zagubienia współczesnych ludzi w kwestiach życia i śmierci, wolności i konieczności, a także kłopoty z ustaleniem zakresów sfery *sacrum* i *profanum*. Warto tu wspomnieć o tezie, którą głosi Luc Ferry. Uważa on, że istnienie bioetyki świadczy o tym, że we współczesnym zlaicyzowanym świecie nie znikła potrzeba i poczucie *sacrum*. Fakt, że tak trudno znaleźć jednoznaczna odpowiedź na pytanie o sens i świętość, Ferry tłumaczy tym, że współcześnie krzyżują się dwa procesy: pierwszy z nich to humanizacja tego, co boskie (uczłowieczanie treści zawartych w objawieniu), drugi to uświadamianie tego, co ludzkie (nadawanie cech boskich człowiekowi). W rezultacie krzyżowania się tych dwóch procesów (dwóch humanizmów – chrześcijańskiego i laickiego) powstaje humanizm transcendentalny, który nie odrzuca sfery *sacrum* ani transcendencji, tyle że nie pojuje ich w sposób dogmatyczny. Nic dziwnego, że niepokoi to zarówno materialistów, jak i chrześcijan. „Materialistów – ponieważ uznanie transcendencji sprzeczne jest z zasadami nauki i analizy genealogicznej. Chrześcijan oczywiście – ponieważ muszą oni przefor-

mułować swoją wiarę, tak aby była ona wreszcie zgodna z zasadą odrzucenia autorytetów. Jeśli jednak boskość nie jest ukryta w świecie materialnym, czasowo-przestrzennym, to odtąd należy umieszczać ją w sercu człowieka, w owych transcendencjach, które każdy w sobie czuje i które ciągle się nam wymykają.”²

Jeśli hipoteza Ferry'ego jest słuszna³, to być może kiedyś humanizm transcendentalny będzie podstawą osiągnięcia porozumienia w wyznaczeniu aksjologicznych priorytetów działań ludzi. Na razie zdani jesteśmy na alternatywę: uporczywe trzymanie się metafizycznych założeń bądź dążenie do prowizorycznej zgody w podstawowych kwestiach. To drugie jest ważniejsze i trudniejsze – jeśli głos bioetyków ma dotrzeć do opinii publicznej, by uwrażliwić ludzi na istotne kwestie i wpływać na decydentów, bioetyka nie może być tylko prezentacją oraz obroną własnego stanowiska, lecz próbą odnalezienia tego, co łączy różne stanowiska. Ten problem także znalazł swoje miejsce w mojej pracy.

² L. Ferry: *Człowiek-Bóg, czyli o sensie życia*. Warszawa 1998, s. 179.

³ Zob. D. Ślęczek-Czakon: *Humanizm i medycyna. Uwagi o problemie humanizacji medycyny*. „Sztuka Leczenia” 2002, nr 1.

Indeks nazwisk

A

Abelard Pierre 190
Adam (mit) 181
Adamkiewicz Marek 176, 200, 211, 242
Adkins Jane 205, 214
Aleksandrowicz Julian 242
Alichniewicz Anna 164, 183, 222, 242,
244–245, 247–248
Anderson French W. 160
Anscombe G. Elisabeth M. 189
Anthony Mitchel T. 242
Anthony Pat 116
Antinori Severino 9, 171
Ariès Philippe 177–179, 242
Arras John 242
Arthur Leonard 20–21
Arystoteles 65, 73
Asimow Isaac 35
Augustyn (św.) 190
Aumonier Nicolas 208, 242

B

Baby Doe 183, 223
Baby Fae 18
Baby L. 183
Bacon Franciszek 208
Bańska Józef 241–242, 246, 248
Barnard Christiaan 139, 144, 183, 214,
242

Bartosik Joanna 248
Bartoszek-Pączkowska Agnieszka 246
Bartula Piotr 242
Bauman Zygmunt 32, 242
Bąkowska E. 242
Beauchamp Tom L. 25, 140, 183–192,
195, 215, 231–232, 241–242
Beignier Bernard 208, 242
Bentham Jeremy 41, 48, 208, 242
Berg Przemysław 21, 242
Bernard Jean 27–29, 106, 130, 132–133,
136, 138, 155, 241–242
Bertalanffy L. von 34
Biesiaga Tadeusz 196, 242
Binding Karl 209
Birnbacher Dieter 146–148, 154, 242,
243
Bischofberger Erwin 160, 243
Bland Tony 183, 189, 223, 225
Blundell James 143
Bogusz Józef 243
Bołoz Wojciech 13, 60, 243
Bonenberg Marek 53, 243
Bontemps-Gracz Maria 246
Bortkiewicz Paweł 235, 243
Bréhant Jacques 21, 183, 243
Brach Barbara 96, 243
Brack Wiktor 206
Brandt Richard B. 240–241, 243

Bridgman P. 215
 Briggs Robert 165
 Brody Baruch 63, 243
 Brophy Paul 189
 Bross Wiktor 144
 Brown Luiza 16, 104
 Brusio Jerzy 196–197, 243
 Bulger Ruth 243
 Burska Ewa 242

C

Cairns-Smith A.G. 34
 Callahan Daniel 24, 189
 Calmette Albert 136
 Campbell Keith 166
 Chadwick Ruth 243
 Chałubiński Mirosław 60, 80, 86, 244–245
 Chardin Teilhard P. de 24
 Chargaff Erwin 161
 Chiarelli Brunetto 117
 Childress James F. 25, 140, 183–192, 195, 215, 231–232, 241–242
 Chłap Zbigniew 221, 243
 Chyrowicz Barbara 121, 160, 165, 171, 197, 243, 245
 Cicero 208
 Cichocka Elżbieta 96, 243
 Cichowicz Stanisław 242
 Crick Francis 157
 Cruzan Nancy 183, 223
 Curran Ch. 25
 Cyrzan Honorata 219, 243
 Czarnik Zbigniew 243

D

Damian (św.) 143
 Daniel William 125–126
 Dausset Jean 134
 Del Zio 104
 Derdziuk Andrzej 246
 Devall Bill 53, 243
 Dębowski Jan 219, 221, 243
 Diogenes z Synopy 73
 Doleżal-Nowicka Irena 245

Doneeal Joseph F. 65
 Duda Harry 242
 Duncan R. 34
 Dungerino Emil 144
 Dyson Anthony 243
 Dyson Freeman 33, 35, 243
 Dziedzic Jan 204, 206, 243

E

Ebling F.J. 67
 Edwards Robert 17, 104, 117
 Engelhardt Tristram 25, 243
 Epikur 208

F

Feinberg Joel 48–50, 243
 Fenigsen Ryszard 21, 204, 207–208, 243
 Ferry Luc 10–11, 48, 55–57, 229, 238, 243
 Fichte Jan G. 208
 Filek Jacek 235, 244
 Fiori Joey 223
 Firestone Shulamith 112
 Fletcher Joseph 22, 72, 203–204, 219, 244
 Ford Norman M. 61, 65, 68, 76–77, 244
 Forssmann Werner T.O. 134
 Franciszek z Asyżu (św.) 51
 Freud Zygmunt 205
 Fritzhand Marek 26, 244
 Fronk Jan 247
 Fuchs Josef 25
 Fuszara Małgorzata 98, 244

G

Gałuszka Mieczysław 140, 142, 179, 180, 210, 244, 248
 Gandecki Andrzej 248
 Gasparska Grażyna 246
 Gawor Leszek 47, 245
 Gaylin Williard 24
 Gibiński Kornel 137
 Gillon Raanan 137, 140, 244
 Glover Jonathan 22

Godzimirski Jakub M. 242
 Gorovitz Samuel 244
 Grosch Paul 249
 Guérin A. 136
 Gwoźdż Władysław 204, 244

H

Hall Jerry 166
 Handle Ph. 34
 Hardin Garret 72

Hare Richard M. 87–88, 92–93

Häring Bernard 25
 Harris John 243
 Hartman Jan 238–240, 244
 Hauerwas Stanley 25

Heitman Elizabeth 243

Hellegers Andre 24

Heszen-Niejodek Irena 137

Hillman James 244

Himmler Heinrich 206

Hiob (mit) 181

Hipokrates 173–174, 211, 227

Hirschfeld Ludwik 144

Hitler Adolf 206

Hoche Alfred 209

Hołda Zbigniew 81, 244

Hołówka Jacek 100, 188, 235, 244, 249

Hołówka Teresa 62, 97, 249

Hołyś Brunon 15, 244

Huizinga Johan 73

Hume David 208

Humphry Derek 244

Hurst Jane 65, 244

Huxley Aldous 103, 241

I

Ilowiecki Maciej 116

Ingarden Roman 244

J

Jacórzyński Witold R. 203, 231, 242,

244

Jagodziński Tadeusz 218, 235, 244

Jan Paweł II, papież 24–25, 60, 147, 214, 244

Jan XXIII, papież 60
 Jankélévitch Vladimir 177
 Jankowska Hanna 126, 247
 Jaroń Józef 9, 13, 56, 244, 247
 Jarosz Maria 244
 Jasudowicz Tadeusz 243, 244
 Jedynak Stanisław 13, 16, 47, 245
 Jodie 217–218, 235
 Jonas Hans 24, 193–196, 216, 244

K

Kaczyńska Iwona 219, 246
 Kamiński Bogdan 214, 244, 247
 Kant Immanuel 22, 39–41, 43, 171, 228, 229, 244
 Kantorowicz A. 144
 Kartejusz 173
 Kasicki Stefan 247
 Kass Leon R. 168, 245
 Katolo Artur J. 61, 245
 Kawalec Magdalena 245
 Kaźmierczak Elżbieta 247
 Kelly R. 186–187
 Kelus Jan Krzysztof 242
 Kevorkian Jack 205–207
 Kielanowski Tadeusz 207, 245
 Kiepas Andrzej 246
 King Thomas 165
 Kis János 76, 99, 245
 Klimowicz Ewa 16, 47, 60–61, 64–65, 74–75, 86–87, 120, 140, 151, 245
 Kofta Wawrzyniec 155, 245
 Kolata Gina 245
 Koop Everest C. 189
 Kopania Jerzy 148–149, 151, 171–173, 245
 Kopelman Loretta M. 183, 245
 Koraszewski Andrzej 215, 245
 Kordylewski Leszek 245
 Korn E.O. 34
 Korn R.W. 34
 Kornas Stefan 142, 149, 245
 Kosma (św.) 143
 Kośnicki Marek 206, 245
 Kozak Zdzisław 204, 245

- Kozińska Dorota 250
 Kübler-Ross Elisabeth 245
 Kuhse Helga 222–223, 245
 Kuligowska Farida 21, 245
- L**
 Laertios Diogenes 73, 245
 Landau Lew 187
 Landsteiner K. 144
 Lang Wiesław 79–85, 246
 Latawiec Anna 246
 Lazari-Pawlowska Ija 52, 101, 246
 Lettier Philippe 208, 242
 Lévinas Emmanuel 181
 Levine Joseph 246
 Lewandowska M. 247
 Liszewska Agnieszka 137, 246
 Lockwood Michael 22
- Ł**
 Łodyński Andrzej 19, 246
 Łoziński Jerzy 249
- M**
 MacIntyre Alasdair 22
 Mahoney John 60–61, 66, 246
 Manteuffel Leon 148
 Margielewicz Elżbieta 243
 Maritain Jacques 72
 Marks Karol 73
 Maroszyńska-Jeżowska Barbara 173, 246
 Marshall Trisha 223
 Mary 217–218, 235
 McCormick Richard 25
 Mendel Grzegorz 157
 Mill John Stuart 208
 Millard K. 209
 Miller S. 205
 Miś Andrzej 243
 Miś Hanna 243
 Moll Jan 144
 Morin Edgar 177
 Morowitz Harold J. 63–64, 76, 246
 Morus Tomasz 208

- N**
 Naess Arne 24, 53
 Nagórny Janusz 246
 Najda Jerzy 201, 210, 246
 Nathanson Bernard N. 228, 246
 Nawrocka Anna 246
 Nelke Krzysztof 210
 Nesterowicz Mirosław 81, 104, 107, 111, 153, 199, 246
 Newell John 156, 246
 Niebrój Lesław 61, 71, 76, 82, 94–95, 121, 246
 Nielubowicz Jan 144, 151
 Nierada Zygmunt 248
 Nietzsche Fryderyk 208
 Noonan J.T. 60
 Nowacka Maria 148–149, 152–153, 245–246
 Nowak Jerzy 161, 246
 Nowicka-Włodarczyk Ewa 246
 Nuland Sherwin B. 215, 247
- O**
 O’Donnell T.J. 60
 Olejnik Stanisław 84, 246
 Ossowska Maria 38, 148, 246
 Ostrowska Antonina 146, 176–177, 182, 187, 246
 Otowicz Ryszard 23–25, 220–221, 247
- P**
 Papuziński Andrzej 56, 247
 Pardo Antonio 32
 Paton Wiliam 247
 Paweł VI, papież 60
 Pearson Leonard 247
 Pedersen Stig Andur 250
 Pellegrino Edmund D. 25
 Petrucci D. 111
 Piątek Zdzisława 53, 58, 247
 Pietkiewicz Barbara 218
 Pius XII, papież 149
 Platon 73
 Płoch Marion 223
 Płachta M. 247

- Poklewski-Koziel Krzysztof 200, 210–211, 247
 Polański Jerzy 144
 Polit Krzysztof 247
 Popowski Wacław Jan 244
 Potter Rensselaer van 14, 23–24
 Potts M. 67
 Pretty Diane 215
 Promieńska Halina 228, 247
 Przyłuska-Fiszer Alicja 87–88, 92–93, 164, 247
- Q**
 Quinlan Karen Ann 188, 223
- R**
 Ramsey Paul 22, 24, 60, 129, 150–152, 219, 232, 247
 Regan Tom 43, 247
 Reich Warren Thomas 25, 231, 247
 Reiser Stanley 234
 Reiss Michael J. 108, 156, 159, 247
 Religa Zbigniew 144
 Rhoden Nancy 242
 Ringel Erwin 247
 Roche Foucauld Francis 211
 Rock John 104
 Roe v. Wade 111
 Rogalski Dariusz 244
 Rosenberg Raben 250
 Russo G. 25
 Rybarczyk M. 218, 247
 Rybicka Janina 137
 Ryder Richard D. 47, 247
- S**
 Sabin Albert 136
 Salij Jacek 163, 247
 Salk Jonas Edward 136
 Salt Henry 48
 Saunders Kate 126, 247
 Sawicki Jerzy 204, 247
 Scarpelli Umberto 25
 Schopenhauer Arthur 208
 Schott Ian 137, 250

- Schweitzer Albert 51–53
 Seneka 208
 Sessions George 53, 243
 Sgreccia Elio 25
 Shelley Mary 160
 Shettles Landrum 104, 165
 Sidor-Rządkowska Małgorzata 247
 Singer Peter 17, 22, 29–31, 42–43, 47–51, 73, 77, 109–115, 120, 130–131, 157, 161, 164, 168, 183, 222–230, 245, 248
 Skarżyńska Barbara 246
 Skolimowski Henryk 24
 Skurzyński Piotr 248
 Sobczyńska Danuta 248
 Sobolewska Magda 246
 Soupart P. 115
 Stanford Peter 126, 247
 Stanisławek Jędrzej 238, 248
 Stanosz Barbara 243
 Stawrowski Zbigniew 60, 248
 Steptoe Patrick 17, 104, 117
 Stillman Robert 166
 Straughan Roger 108, 156, 159, 247
 Studzińska Małgorzata 249
 Sudolska Urszula 243
 Sumner William Graham 78
 Suzuki David 246
 Swindoll Charles R. 228, 248
 Szacka Barbara 246
 Szatkowski Seweryn 141, 248
 Szawarski Zbigniew 14, 16, 21–22, 27, 34, 36–38, 41, 43–45, 51, 58, 60–72, 75, 85, 90–92, 101, 103, 106, 111, 119, 124–125, 139, 148, 151, 173, 207, 233–234, 245, 248, 250
 Szczęsna Anna 146, 164, 183, 222, 242, 244–245, 247, 248
 Szewczyk Kazimierz 137, 140, 142, 160, 179–182, 198, 210, 244, 248
 Szewczyk Władysław 73, 248
 Szkolut Tadeusz 151, 245
 Szwabski Stanisław 249

Ś

- Ślęczek-Czakon Danuta 11, 238, 248
 Ślęcka Kazimierz 98, 112, 248
 Ślipko Tadeusz 15, 22, 25, 46–47, 61, 65–66, 76, 94, 121, 197, 207, 219, 248

T

- Tada Eareckson Joni 248
 Testart Jacques 106–107, 115, 117–118, 131, 248
 Tetaz Numa 249
 Thomas Hans 32
 Thomasma D.C. 25
 Thomson Judith Jarvis 62, 97, 249
 Tittenbrun Krzysztof 165, 169, 249
 Tobiasz-Adamczyk Beata 230, 249
 Tokarczyk Roman 47, 71, 78, 106–108, 142, 149, 153, 198, 202, 207–208, 210–213, 238, 249
 Tomasz z Akwinu (św.) 39, 65, 190
 Tooley Michael 70–71, 73, 88, 249
 Trefil James S. 63–64, 76, 246
 Tribe Laurence H. 78, 99–100, 249
 Tulibacki Witold 249
 Turlejski Krzysztof 247
 Tyburski Włodzimierz 9, 248–249
 Tybusz Rudolf 249

U

- Umińska Bożena 97
 Umińska Marta 247
 Umińska Stanisława 204
 Unger Ernst 144

V

- Varaut Jean-Marc 249
 Vardy Peter 249
 Ville Claude A. 33, 249

W

- Walden-Gałuszko Krystyna de 213, 249
 Waloszczyk Konrad 53–55, 58, 249
 Wanglie Helga 183
 Wantz M. 205
 Watson James 157
 Wells Dean 17, 29–31, 77, 109–115, 120, 130–131, 157, 161, 164, 168, 248
 Weronow 144
 Weston-Smith M. 34
 Wichrowski Marek 244, 249
 Wiekłuk Anna 146, 250
 Wilkes Kathleen V. 86–87, 249
 Williams Glanville 72, 249
 Wilmut Ian 166
 Winston Robert 115, 249
 Wojtasiński Zbigniew 249
 Wolniewicz Bogusław 60, 88–90, 148, 204, 214, 240, 249
 Wood Carl 17
 Woronowicz Szczepan 245
 Wroński Marek 21, 206, 249
 Wulff Henrik R. 250

Y

- Youngson Robert M. 137, 250

Z

- Zagórski Sławomir 19, 250
 Zalewski Zbigniew 158, 240, 250
 Zaorska Barbara 250
 Zuziak Władysław 204, 250

Ż

- Żelechowska Janina Anna 242, 248

Danuta Ślęczek-Czakon

The Problem of the Value and Quality of Life in Bioethical Disputes

Summary

The present work is devoted to the presentation and analysis of bioethical disputes with a particular emphasis on the fundamental problem of the quality and value of life. Statements concerning the value and quality of (particularly human) life can be found frequently enough in bioethics, but they are not always properly articulated and justified. Bioethics is a discipline that came into being in the 1970s, and it deals with problems that are vital from a cognitive and practical point of view, and which resulted from the development of the biomedical sciences and technology. The wide range of its subject matter, its interdisciplinary nature, and the variety of tasks it is supposed to fulfil make it into something more than just normative ethics, or still another academic discipline which is interested in discovering the truth for that truth's sake. In the context of bioethics, various ideological disputes and conflicts come to the surface, and the way these conflicts are resolved has an impact on the lives of many people.

The book is composed of eight chapters. Chapter One is an introduction to bioethics – it shows the subject matter of that discipline, the conditions of its rise, its main ideological positions, and its unique character.

Chapter Two is devoted to the presentation of various positions concerning the value of (particularly human) life. Having surveyed these positions, the author concludes that in natural sciences the notion of life is given a neutral (descriptive) sense, while in social sciences that notion has an axiological aspect. The acceptance of the idea that life is a value is an act of choice dependent on philosophical and moral views. In addition, the differences between various positions concern the question of what features are to be recognised as morally significant so as to ascribe a relative or absolute value to life.

The problem of the value of human life is inseparable from the question of accepting a certain model of humanity, which is why, in Chapter Three, the reader will find a discussion on the criteria of humanity and the methods of establishing the limits of humanity. The criteria of humanity may be formulated on the basis of the biological, medical, philosophical, sociological, psychological knowledge, and its basic assumptions may have a religious nature.

The variety of the criteria of humanity, and the disputes over their classification show how different from each other the convictions that people deem obvious or rational may be. There is no single, universally accepted, criterion. None of the already existing criteria is capable of reflecting the unchanging essence of humanity, nor can it be used to resolve all kinds of moral problems.

Chapter Four shows the nature of the dispute about the admissibility of abortion – it is not only the criteria of humanity that play an important role in this dispute, but also other assumptions (concerning the human rights, the measure of freedom accorded to women, views on the importance of tradition, or power). An analysis of the legal means of protecting the foetus, the principles of potentiality, and model positions on abortion leads to the conclusion that it is difficult to reach a compromise on the admissibility of abortion, and our taking a specific side in this conflict depends on our moral intuitions.

The methods of artificial procreation, their genesis, present conditions and possibilities of development are shown in Chapter Five. An unequivocal and even-handed assessment of the medically assisted procreation is difficult. The very possibility of creating human life in a planned way causes many fears. Technological progress raises hopes for a constant improvement of the quality of life, but, at the same time, it may fuel fears for human life being treated merely instrumentally. Because of its purpose (the procurement of a child to an infertile couple) the simple model of artificial procreation raises fewer objections and fears than the complex one.

The sixth chapter of the present work deals with the problems of the therapeutic and biological revolution that has taken place in recent years (including the research on medicines, transplant surgery, genetic engineering, the cloning of human beings). People's morality changes in step with the technological progress and the use of technology in medicine – people want to live on at any price, even at the cost of a deteriorated quality of life, or at the cost of giving up moral scruples. At present, there exist two contradictory tendencies in medicine. The former attaches great importance to life (but not health), which is confirmed by transplant surgery, high risk therapies, and heroic therapies. The latter places emphasis on the quality of life, which can be seen in its approval for genetics, genetic engineering, cloning. The possibilities of saving life and healing are very great at present, but, as it often turns out, the saving and prolonging of one's life is connected with the lowering of that life's quality. On the other hand, while caring for the quality we may end up denying life as an absolute value. Shall we ever be able to reconcile these two tendencies, and avoid going to extremes in our evaluation? This question cannot yet be answered.

Chapter Seven is devoted to the problematics of death in culture and in medicine. What we find here are selected problems of thanatology – concerning our attitude towards death, ineffective and effective therapy, the right to death, euthanasia. The author shows that owing to bioethics the long silence on the subject of death has been finally broken. It is exactly bioethics that may contribute to the modern man's changing their attitude towards death – dominant in bioethics is the tendency to tame death and to break with the convention of a death "run wild". There is no consensus, however, on how to achieve this, as is witnessed by the controversy over euthanasia, over the limits of effective therapy, laying down the conditions of good death, and giving assistance in dying.

Chapter Eight contains a comparison of two contrasting approaches – the value (sanctity) of life ethics, and the quality of life ethics. The assumptions of these approaches and the consequences they may lead to are shown and exemplified by the attitude of the Catholic Church and P. Singer's ethics.

Finally, the problem of the status of bioethics, and the dominant tendencies in the pursuit of this academic discipline are discussed. The author takes up a sceptic stance as regards the possibility of reconciling these fundamental tendencies on the basis of a general methodology. She also warns the reader against having unrealistic expectations of that discipline, in her opinion bioethics cannot be expected to provide unequivocal solutions to the most fundamental controversies. On the other hand, the author recognises that bioethical reflections are reasonable and sensible – they help in fostering people's moral awareness, and, by the same token, they raise hopes that humanity will not find themselves in a state of rational amorality.

Danuta Ślęczek-Czakon

Das Problem des Wertes und der Lebensqualität in dem bioethischen Streit

Zusammenfassung

Diese Arbeit ist der Schilderung und Analyse von bioethischen Streiten mit besonderer Berücksichtigung vom fundamentalen Problem von Wert und Qualität des Lebens gewidmet. Die Grundsätze bezüglich des Wertes und der Qualität des Lebens (insbesondere vom Menschen) kommen in der Bioethik oft zum Ausdruck, werden jedoch nicht immer hervorgehoben und belegt. Die Bioethik, eine wissenschaftliche Disziplin, die ihre Ursprünge in der 70-er Jahren des 20. Jahrhunderts gefunden hat, beschäftigt sich mit erkannten und praktischen Problemen, die mit der Entwicklung der biomedizinischen und technischen Wissenschaften erschienen sind. Das umfangreiche, interdisziplinäre Faschungs und Aufgaben, welche die Bioethik zu lösen hat, verursachen, dass sie nicht nur für eine normative Ethik oder eine weitere akademische Disziplin gehalten wird, die nach der inneren Wahrheit sucht. Auf diesem Gebiet kommen weltanschauliche Streite und Konflikte zum Ausdruck, deren Lösungsmethode einen Einfluss auf das Schicksal mehrerer Menschen ausübt. Diese praktische Bedeutung der Bioethik ist ein der Gründe für das wachsende Interesse an dieser Disziplin.

Die Arbeit besteht aus acht Kapiteln. Das erste ist eine Einleitung in die Bioethik. Es werden hier der Untersuchungsgegenstand, Umstände des Entstehens, wichtige Standpunkte und das Spezifische der Disziplin dargestellt.

Das zweite Kapitel wird der Präsentation der Standpunkte bezüglich des Lebenswertes (insbesondere des menschlichen) gewidmet. Ein Überblick über die Auffassungen zeigt, dass in den Naturwissenschaften der Begriff des Lebens einen neutralen (deskriptiven) Charakter hat, hingegen auf dem Gebiet der humanistischen Wissenschaften einen axiologischen Aspekt aufweist. Die Erklärung des Lebens als eines Wertes wird für einen Auswahlkatalog gehalten, der von den philosophischen und moralischen Standpunkten abhängig ist. Die grundsätzlichen Unterschiede zwischen einzelnen Auffassungen betreffen die Frage, welche Merkmale als moralisch bedeutsame zu verstehen sind, damit dem Leben ein absoluter oder nicht absoluter Wert zugeschrieben werden kann.

Das Problem des Lebenswertes hängt eng mit der Annahme eines gewissen Vorbildes für die Menschlichkeit zusammen. Deshalb werden in dem dritten Kapitel die Kriterien der Menschlichkeit und Methoden für ihre Grenzensetzung geschildert. Es gibt mehrere Möglichkeiten, die Grenzen zu setzen. Kriterien für die Menschlichkeit können mit Hilfe des biologischen, medizinischen, philosophischen, soziologischen und psychologischen Wissens formuliert werden und die Rolle der Grundsätze können dabei gewisse religiöse Voraussetzungen spielen.

Eine Vielfalt an Kriterien der Menschlichkeit und die Streite um ihre Klassifizierung zeigen, welche unterschiedliche Überzeugungen scheinen als selbstverständliche und richtige für den Menschen. Denn es gibt kein einziges allgemein anerkanntes Kriterium. Kein von den existierenden Kriterien ist imstande das unveränderliche menschliche Wesen wiederzuspiegeln. Es kann auch nicht dem Lösen aller moralischen Probleme dienen.

Im vierten Kapitel wird das Spezifische des Streites um die Zulassung der Abtreibung dargestellt. In diesem Streit spielen nicht nur Kriterien der Menschlichkeit eine wesentliche Rolle, sondern auch andere Voraussetzungen (die Menschenrechte, Grenzen für die Freiheit der Frauen, Meinungen über die Bedeutung der Tradition und der Macht). Die Analyse der rechtlichen Methoden für den Schutz der Leibesfrucht, der Merkmale von potentieller Möglichkeit und repräsentativen Einstellungen zur Abtreibung führt zu einer Schlussfolgerung, dass in der Frage der Abtreibungszulassung ist es schwer einen Vergleich zu ziehen und sich für eine von den Einstellungen auszusprechen, was eher von unserer eigenen moralischen Intuition abhängt.

Die Methoden der künstlichen Befruchtung, ihre Entstehungsgeschichte, das augenblickliche Entwicklungsstadium und Möglichkeiten der weiteren Entwicklung werden im fünften Kapitel besprochen. Es ist schwer, die künstliche, medizinisch gesteuerte Befruchtung eindeutig und frei von Emotionen zu bewerten. Selbst die Möglichkeit, das menschliche Leben eingeplant zu beeinflussen, zieht mit sich gewisse Befürchtungen. Der Wissenschaftsfortschritt gibt einerseits eine Chance, ständig die Qualität des Lebens zu erhöhen. Andererseits wird jedoch befürchtet, dass das menschliche Leben ausschließlich instrumentell behandelt wird. Hinsichtlich des Ziels (einem unfruchtbaren Ehepaar ein Kind zu gewährleisten) scheint das Modell der einfachen künstlichen Befruchtung im Vergleich mit komplizierterem Modell die wenigsten Einwände und Befürchtungen zu erwecken.

Im Kapitel sechs werden Probleme einer therapeutischen und biologischen Revolutions behandelt, die in den letzten Jahren ausgebrochen ist (die Untersuchungen über Medikamente, Transplantationen, Gentechnik, Menschenklonen). Mit dem wissenschaftlichen Fortschritt und der Anwendung der Technik in der Medizin wandelt die Moralität der Menschen. Die Menschen wollen um jeden Preis leben, sogar um den Preis einer schlechteren Lebensqualität und Verzichtung auf das ethische Bedenken. In der Medizin sind zur Zeit zwei gegensätzliche Tendenzen präsent. Die eine schreibt dem Leben (und nicht der Gesundheit) einen besonderen Wert hinzu. Das wird durch Transplantationen und Therapien mit einem hohen Risiko, mit heroischen Therapien belegt. Die zweite Tendenz legt dagegen einen hohen Wert auf die Lebensqualität. Es wird in der Zustimmung für die Gentechnik und das Klonen deutlich. Die Möglichkeiten, das menschliche Leben zu retten und zu behandeln, sind heutzutage groß. Es zeigt sich jedoch oft, dass das Lebensretten und – verlängern mit dem Verschlechtern seiner Qualität zusammenhängt. Das Pflegen seiner Qualität führt hingegen zur Negation des Lebens als eines absoluten Wertes. Gelingt es aber dem Menschen, diese zwei Tendenzen zu vereinen, und dabei das Extreme im Werten zu vermeiden? Diese Frage können wir leider nicht beantworten.

Das siebte Kapitel wird dem Problem des Todes in der Kultur und Medizin gewidmet. Es werden hier ausgewählte Aspekte aus dem Bereich der Tanatologie- einer Einstellung dem Tode gegenüber, einer vergeblichen und nützlichen Therapie, dem Recht auf den Tod, Euthanasie behandelt. Die Autorin zeigt, dass mit Hilfe der Bioethik das allgemeine Schweigen über den Tod gebrochen wird. Genau die Bioethik kann an der Wandlung der Einstellungen gegenwärtiger Menschen zum Tod beteiligt werden. Deutlich kommt bei ihr eine Tendenz zum Ausdruck, sich mit dem Tod vertraut zu machen und das Bild „des wilden Todes“ abzuneigen. Es gibt jedoch keine Übereinstimmung darüber, wie das gemacht werden kann. Davon zeugen zahlreiche Streite um die Euthanasie herum, um das Grenzensetzen für eine nützliche Therapie und um das Bestimmen der Voraussetzungen für einen guten Tod und Hilfe beim Sterben.

Im Kapitel acht werden zwei Standpunkte miteinander konfrontiert, die Ethik des Wertes (Heiligkeit) des Lebens und der Ethik der Lebensqualität. Am Beispiel der Einstellung der katholischen Kirche und der Ethik von P. Singer werden die Grundsätze dieser Auffassungen und ihre Konsequenzen, zu denen sie führen können, geschildert.

Im abschließenden Teil wird das Problem des Status von Bioethik und dominierender Tendenzen dieser wissenschaftlichen Disziplin angesprochen. Die Autorin nimmt eine skeptische Stellung zu der Möglichkeit, diese Grundtendenzen hinsichtlich einer allgemeinen Methodologie zu vereinen. Sie warnt jedoch vor zu großen Erwartungen dieser Disziplin gegenüber. Sie vertritt die Meinung, dass die Bioethik zu keiner endgültigen Lösung von fundamentalen Kontroversen führt. Jedoch bemerkt sie die Grundsätzlichkeit und den Sinn der bioethischen Erwägungen. Sie tragen dazu bei, die moralische Sensibilität zu erwecken, und damit den Menschen eine Hoffnung zu geben, dass die Menschlichkeit sich nicht in einem Zustand der rationalen Amoralität befindet.

Projekt okładki
Anna Kmita

Redaktor
Jerzy Stencel

Redaktor techniczny
Barbara Arenhövel

Korektor
Mirosława Żłobińska

Copyright © 2004 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 83-226-1324-5

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12 B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Nakład: 220 + 50 egz. Ark. druk. 16,5. Ark. wyd.
20,5. Przekazano do drukarni w styczniu 2004 r. Podpisano
do druku w marcu 2004 r. Papier offset. kl. III, 80 g
Cena 29 zł

„PRODRUK” s.c.
ul. Gliwicka 204, 40-862 Katowice

Danuta Ślęczek-Czakon

Problem wartości i jakości życia w sporach bioetycznych

Wykaz ważniejszych błędów dostrzeżonych w druku

Strona	Wiersz		Jest	Powinno być
	od góry	od dołu		
118	10		zebry (zebry,
199	12		<i>III</i>	<i>III</i>
251	14		Severino 9, 171	Severino 19, 171